

Talvi arktisen taiteen ja muotoilun luonnonvarana

Timo Jokela

Lapin yliopisto, Taiteiden tiedekunta
PL 122, 96101 Rovaniemi
E-mail: timo.jokela(at)ulapland.fi

Tiivistelmä

Lumisella maisemalla on tärkeä rooli Lapin elinkeinoelämälle ja hyvinvoinnille. Tässä artikkelissa tarkastelen talvitaiteen sekä lumi- ja jäärakentamisen kehittämistä Lapissa. Taustana ovat kokemukseni talven elementtejä hyödyntävästä ympäristötaiteesta sekä alan tutkimus- ja kehittämisprojektien johtamisesta Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnassa. Taustapeilinä toimii *The Snow Show -talvitaiteen koulutusbanke*, jonka Lapin yliopiston taiteiden tiedekunta toteutti vuosina 2002–2004 samanaikaisesti kansainvälisen *The Snow Show -taidetapahtuman* kanssa. Koulutushankkeessa kerättiin yhteen talveen liittyvää monitieteistä tietoa ja taitoa, tuotettiin talvitaiteen ja lumi- ja jäärakentamisen oppimateriaaleja sekä koulutettiin alan osaajia. Koulutushankkeessa tunnistettiin uusia kehittämisalueita, jotka ohjasivat myöhemmin *Lapland Snow Design -bankkeen* (2012–2014) tavoitteita luoda kyseiselle elinkeinoalalle uutta osaamista, innovaatioita ja toimintamalleja muotoiluajattelua ja osallistavan taiteen toimintatapoja hyödyntäen. Kysymys on arktisen muotoilun ja soveltavan taiteen osaamisen kehittämisestä.

Avainsanat: Talvitaide, lumi- ja jäärakentaminen, arktinen muotoilu, soveltava kuvataide, ympäristötaide

Abstract

Snowy landscape has an important role to play in Lapland's economic life and well-being. In this article, I will examine the development of winter art and snow and ice constructing, based on my long experience on environmental art utilizing the winter elements, and the management of several research and development projects in the faculty of Art and Design at the University of Lapland. I will reflect on the development processes upon the Snow Show winter art training program and the simultaneous international art event carried out in 2002–2004. At that time, winter-related interdisciplinary knowledge and knowhow were collected together, the educational material for winter art and snow and ice construction was produced, and the experts for the line of industry were trained. The education project identified new areas for development that later guided the aims of the Lapland Snow Design project (2012–2014) to create new knowledge, innovations, and practices for the business sector that utilize design thinking and participatory art activities. The Lapland Snow Design project brought together companies and experts to plan, implement, and market more competitive products and services for the line of industry. The project also highlighted the challenges and development needs, which can be viewed from the perspectives of expertise in northern conditions, the utilization of natural resources, and sustainable development. The question lies in the development of the Arctic art and design skills.

Key words: Winter art, snow and ice construction, Arctic design, applied visual art, environmental art

Käsikirjoitus vastaanotettu 28.2.2015, ennakkotarkistettu 21.8.2015, korjattu versio vastaanotettu 5.10.2015, hyväksytty julkaistavaksi 4.12.2015

Prologi Walden-järvellä

Henry Thoreau kirjoitti kuuluisan teoksensa *Elämää metsässä* (1854) kokemuksistaan elettyään vuosina 1845–1847 kaksi vuotta vaatimattomassa mökissä Yhdysvaltain Massachusettsissa sijaitsevan Walden-järven rannalla. Teoksesta tuli jälkipolville pohjoisen yksinkertaisuuden, metsän, erämaan, hiljaisuuden ja luonnonkauneuden ylistys. Myöhemmin kirja nousi ekologisen elämäntavan ja kestäväen kehityksen merkkiteokseksi. Talvisen luontokokemuksen innoittamana Thoreau tuskin huomioi järvellään samaan aikaan hääriviä joukkoja: Liikemies Frederic Tudor nostatti järvestä jäätä irlantilaisien siirtolaisten voimin. Tudor varastoi jäät kivikellareihin ja kuljetti ne Yhdysvaltojen Etelävaltioihin ja Karibian rannoille tätä varten rakennuttamallaan laivastolla. Myöhemmin hän ulotti jäänmyyntinsä Intiaan saakka. Tudorista tuli jääkaupan avulla Amerikan ensimmäinen monimiljonääri. Hänen liiketoimensa loppuivat, kun kaupunkien jäämiehet ja jäävarastot katosivat kylmäkoneiden keksimisen myötä, ja jääkaapista tuli jokaisen kodin laite ja sähköverkoston tärkein markkinointiväline. Paljon myöhemmin Tudorin liiketoiminnan hiipumisen jälkeen Thoreau'n kirjat löysivät miljoonat lukijansa, ja Walden-järven mökistä tuli luonnonestetiikkojen pyhiinvaelluskohde. Niin Thoreau kuin Tudor jättivät toimissaan huomioimatta järven lähistöllä talvehtivat alkuperäisasukkaat. Heidän talvinen olosuhde- ja luonnonvaraosaamisensa ei siirtynyt dokumentteina jälkipolville. (Thoreau 2000; Seaburg & Paterson, 2003.)

Walden-järvellä kohtasi kolme tapaa tarkastella talvisen luonnon resurssija: Tudor tavoitteli liikevoittoa, Thoreau etsi kokonaisvaltaisesta ja moniaistisesta esteettisestä kokemuksesta tasapainoa ja henkistä hyvinvointia, ja talvikylässään intiaanit toteuttivat aikojen saatossa hioutunutta ekososiaalista

ympäristökulttuuriaan. Sata vuotta myöhemmin näkökulmia yhdistellään arktisen muotoilun ja soveltavan taiteen tavoitteissa.

Taustaa

Lumi ja jää ovat talvimatkailun keskeisiä vetoimatekijöitä Lapissa (Edelheim 2014). Ne ovat ehtymättömiä luonnonvaroja, virtoja, joiden käyttö ei vaikuta niiden määrään. Ne ovat myös elämys- ja kokemusperäisiä aineettomia luonnonvaroja, joita ei voi omistaa, ja joiden arvoa on vaikea mitata rahassa. (Kaurala & Hellström 2008.) Talvella 2014–2015 Lapissa rakennettiin ainakin kuusi mitattavaa lumihotellia ravintoloihin, baareihin ja kappeleihin. Näiden lisäksi toteutettiin useita erilaisia ohjelmalvelukohteita lumesta ja jäästä. Rakennetut lumi- ja jääympäristöt elävöittävät olemassa olevia ja luovat uusia matkailukohteita. Talvitaidetapahtumat ja -ympäristöt tuovat matkailuun uutta kulttuurista sisältöä, minkä avulla tavoitellaan uusia kohderyhmiä. Rakennuskohteet työllistävät useita lumirakennusyrittäjiä, ja Lapin lumi- ja jäärakentamisen voimin on toteutettu monia ulkomaisia kohteita muun muassa Norjassa, Kanadassa ja Venäjällä. Lumi- ja jäärakentamisen osaaminen on potentiaalinen vientituote, jota pyritään kehittämään jatkuvasti.

Tämä artikkeli kokoaa yhteen tuloksia useammasta Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan kehittämishankkeesta, joilla on tuettu talvitaiteen sekä lumi- ja jäärakentamisen asiantuntijuuden kehittymistä ja pyritty tuomaan alalle kulttuurista ja yhteisöllistä sisältöä. (Huhmarniemi ym. 2003a; 2003b; 2004, Jokela 2007a; 2007b; 2014a.) Lisäksi Lapin ammattikorkeakoulussa on tehty rakennusteknistä kehittämistä ja turvallisuuteen liittyvää tutkimusta yhteistyössä alan yritysten kanssa (Ryynänen 2011; 2014). Alalta on myös jonkin verran julkaisuutoimintaa, jota on tehty markkinointimielessä (ks. Öhman 2012). Työ- ja elinkeinoministeriön rapor-

Kuva 1. Yksityiskohta Timo Jokelan lumi-installaatiosta Levitunturilla, Kittilässä. Valokuva Timo Jokela. *Detail of the snow installation in Levi, Kittilä created by Timo Jokela. Photo by Timo Jokela.*

tissa kuitenkin arvioidaan, että lumi- ja jäära-
kentamista sekä sen sovellutuksia on tutkittu
vielä vähän (Komu & Kivelä-Pelkonen 2011.)
Talven kulttuuriin liittyvä humanistinen ja
yhteiskuntatieteellinen tutkimustoiminta on
aktivoitunut samaan aikaan kansainvälisen
keskustelun viritessä arktisen alueen luon-
nonvaroista ja muutostrendeistä (mm. Grace
2001). Talvi on ollut esillä myös luonnon
monimuotoiseen käyttöön liittyvässä tut-
kimuksessa (Tyrväinen & Tuulentie 2007).

Kehittämishankkeiden metodologise-
na lähtökohtana on ollut pyrkimys yhdis-
tää osallistavaa taide- ja muotoilutoimintaa
sekä tutkimusta. Kutsumme käyttämäämme
lähestymistapaa ja sen pohjalta luotuja
konkreettisia menetelmiä *taideperustaiseksi toi-
mintatutkimukseksi* (Jokela ym. 2015). Kysy-
mys ei ole pelkästään talvitaiteen ja lumi- ja
jäärakentamisen tuotteiden taiteellisen laadun
kehittämisestä, vaan myös niiden toteuttami-
seen liittyvien ihmisten ja organisaatioiden
välisten toimintojen innovoinnista. Mene-
telmällä on myös yhteyksiä palvelumuotoilun
periaatteisiin (Miettinen 2012). Lumi- ja

jääkohteissa toteutettavien palveluiden ke-
hittämisen jätän kuitenkin tämän artikkelin
ulkopuolelle. Kuten toimintatutkimuksessa
yleensäkin, myös taideperustaisessa toimin-
tatutkimuksessa limittyvät tutkijan, tekijän,
taiteilijan ja kehittäjän roolit toisiinsa. Nos-
tan artikkelini alussa esille oman taiteilija- ja
taidekasvattajapositioni vaikutuksen kehit-
tämistyöhön sekä tulosten tulkintaan. Taide-
perustaisessa toimintatutkimuksessa auto-
biografinen näkökulma ei kuitenkaan ole
keskiössä, mutta se selittänee eräitä keskeisiä
sisällöllisiä ja menetelmällisiä valintoja talvi-
taiteen kehittämisessä paikallisyhteisöiden ja
alan yrittäjien parissa.

Ympäristötaiteilijana talven maisemissa

Selvännän aluksi lähtökohtia, jotka ovat
ohjanneet omaa henkilökohtaista toimintaa-
ni 1990-luvulta saakka talven elementtien
kanssa toimivana ympäristötaiteilijana. Taide
ymmärretään usein keskuksista reuna-alueille
säteilevä globaalina ilmiönä. Koulutukses-
tani johtuen ympäristötaiteeni esikuvat löy-

tyvät länsimaisen maataiteen perinteestä. Ympäristötaiteeni ja sen talvisten sovellutusten (Kuva 1) juuria voi etsiä myös pohjoisesta elämänmuodosta, joka on muodostunut läheisessä suhteessa luontoon. Pohjoisen kasvattina maiseman keskeisillä elementeillä – metsillä, järvilla, joilla, tuntureilla ja soilla – on ollut erityinen merkitys itselleni, kuten myös koko pohjoiselle alueelle asutuksen, elinkeinojen ja luontosuhteen rakentumisessa.

Luonnon antien hyödyntämiseen perehtyneelle kulttuurille on tyypillistä ihmisten alinomainen työskentely maiseman sylissä. Samalla on kehittynyt tapa havainnoida ja ymmärtää luonnon vuosikiertoa. Talvisin veden eri olomuodot, kuten lumi, kuura ja jää, luovat ympäristölle ja siinä liikkumiselle sekä työskentelylle oman erityisluonteensa, johon pohjoiset kulttuurit ovat sopeutuneet. Olen myös itse kasvanut siihen. Kykenen kuvaamaan lumen ja jään eri olomuotoja kymmenillä erilaisilla käsitteillä, joista suurin osa on moniaistisia ja kuvaa toiminnan suhdetta lumeen. Aloittaessani työskentelyn lumen ja jään kanssa ymmärsin, että juuri tämä pohjoisen arkinen hiljainen tieto on maailmanlaajuisesti ainutlaatuista.

Luonto ja maisema eivät määritä ainoastaan elämän aineellisia puitteita. Pohjoisen vanhoissa uskonnoissa, uskomuksissa, tarinaperinteessä ja ympäristösuhteessa on pürteitä, jotka erottavat ne läntisen ja eteläisen Euroopan perinteistä. Suomalaisugrilaisien kansojen rikkaan mytologian pohjavireenä on ollut shamanistinen käsitys maailmasta. Kotiseutuni tarinaperintöä rikastaa saamelaisuuden ja suomalaisuuden muheva sekoitus, ja olen etsinyt sen yhteyttä taiteeseeni talven kautta.

Luonnon ja ihmisten syvä kohtalonyhteys on heijastunut Suomessa voimakkaasti kansalliseen taiteeseen, kuten kirjallisuuteen, musiikkiin, muotoiluun, arkkitehtuuriin sekä kuvataiteen eri muotoihin. Koen, että yhteisöllinen ympäristötaide tuo tähän traditioon mahdollisuuden käsitellä myös alueelli-

sia ja paikallisia ilmiöitä uudella tavalla. Taide maisemassa haastaa vielä tänäänkin pohtimaan keitä me olemme, mihin kuulumme, ja mikä on paikkamme maailman kiertokulussa. Koen käsitteleväni taiteessani sekä omaani että pohjoisten yhteisöiden identiteettejä, sekä tiedostaen että tiedostamatta.

Vaikka elinkeinojen vaihtuminen, kaupungistuminen ja globalisaation aallot aiheuttavat voimakkaita muutoksia, on pohjoinen elämänmuoto yhä läheisessä suhteessa luontoon. Itselleni onkin luonnollista, että tarkastelen taiteeni kautta usein tämän ympäristösuhteen muutoksia. Joskus ympäristötaide toimii henkilökohtaisen luontosuhteen reflektion välineenä, ja toisinaan se tarjoaa kanavan tarkastella kriittisestä perspektiivistä yhteisöjen ja koko kulttuurin ympäristökäsitysten muutoksia. Ymmärrän taiteen sosiaalisen konstruktionismin mukaisesti todellisuuttamme rakentavan dialogin muotona. Siksi etsin usein ympäristötaiteen kautta uusia toimintamuotoja taiteen ja yhteiskunnan eri sektoreiden välille käsitelläkseeni ekologiaa, ympäristöesteettisiä, sosiaalisia ja kulttuurisia ongelmia.

Ympäristötaiteesta talvitaiteeseen

Talvesta on tullut henkilökohtaisen taiteeni ohella olennainen osa Lapin yliopistossa tekemääni taiteellisen toimintatutkimuksen metodologiaan perustuvaa kehittämistyötä. Ulkopuolisella rahoituksella toimivissa hankkeissa elinkeinoelämän hyötyodotukset ovat voimistuneet, ja lumen ja jään mahdollisuuksia on alettu tarkastella lähinnä matkailun edistämisen näkökulmasta. Käyttämäni talvitaiteen käsite vaatii aluksi selventämistä. Se on otettu käyttöön vuonna 2003 kuvaamaan niitä taiteellisia toimintoja ja talven estetiikkaan liittyviä ilmiöitä, jotka olivat tarkastelun, tutkimuksen ja kehittämisen kohteina *The Snow Show* -talvitaiteen koulutushankkeessa. Pohdin tuolloin talveen liittyvän kulttuurisen

Kuva 2. Yksityiskohta Timo Jokelan lumi-installaatiosta Itävallan Alpeilla. Valokuva Timo Jokela. *Detail of the snow installation in the Alps, Austria created by Timo Jokela. Photo by Timo Jokela.*

suhteen muutoksia ja mahdollisuuksia Lapis-
sa: ”Yksi tämän muutoksen ilmentymistä
ovat ripeästi lisääntyneet talvifestivaalit, tal-
viteatterit, lumi- ja jääveistotapahtumat sekä
lumi- ja jääarkkitehtuuri. Laadukkaimmillaan
tätä ilmiötä voi nimittää talvitaiteeksi”. (Joke-
la 2003, 6.; Kuva 2)

Talvitaide pohjautuu itä-aasialaiseen perin-
teeseen. Japanilaiset zeniläis-shintolaiset
talven muutoshetkien kunnioittamiseen poh-
jautuvat kylärituaalit lumiteoksineen ja korea-
lais-kiinalaiset juhlat jääveistoksineen ovat
muuntautuneet nykypäivän lumi- ja jäätaide-
festivaaleiksi ja levittäytyneet ympäri poh-
joista pallonpuoliskoa. Talvitapahtumat ovat
tehneet talvitaidetta tunnetuksi, mutta sam-
alla jähmettäneet lumi- ja jääveiston yhden-
mukaistetuiksi kilpailuiksi. Koristeellisuus ja
teknisen taitavuuden osoittaminen ja toisaalta
formalistinen muotokieli ovat muodostuneet
itseään toistaviksi piirteiksi. Tapahtumat ovat
irrottautuneet alkuperäisestä luonnonlähei-
syydestään ja yhteisöllisyydestään. Tylsimmil-
lään lumi- ja jääveistotapahtumat tuottavat
talvisia ”disneylandeja”, jotka toistavat samo-
ja aihepiirejä Japanissa, Kanadassa, Venäjällä,
Suomessa ja Dubain lasketteluhalleissa kult-

tuurista tai sijoituspaikasta riippumatta. Esi-
merkkinä tällaisesta kliseisestä toiminnasta oli
kiinalaisten lumi- ja jäärakentajien voimin to-
teutettu *ICIUM – lumen ja jään ihmema* Levillä
vuosina 2010-2012. *ICIUM*:ssa kiinalaiset rak-
ennukset, hahmot ja koristeaiheet (Kuva
3) olivat esillä Helsingin keskustan merkkira-
kennuksista tehtyjen lumisten pienoismallien
kanssa.

Tehtäessä lumesta ja jäästä perinteisiä
veistoksia ja monumentteja päädytään usein
ongelmiin sekä nykytaiteen pyrkimysten että
lumen ominaisuuksien kanssa. Jyrki Siukonen
(2004, 135) pohti *The Snow Show* -taideta-
pahtuman teosten luonnetta ja suhdetta ny-
kytaiteeseen sekä lumen ja jään ominaisuuksii-
n: ”Pyrittäessä täsmällisiin arkkitehtonisiin
muotoihin yritetään kieltää lumi/jääveistok-
sen olemus hitaana mobilena, liikkuvana ja
muuttuvana teoksena. Tehdään siis pyrami-
din logiikalla, rakennetaan vakavia ja virallisia
teoksia... Lumen ja jään väliaikaisuus ehdot-
taa toisenlasiakin mahdollisuuksia, mutta
ehkä ne ovat liian hitaita silloin kun elämys
pitää saada kymmenessä minuutissa.”

Nykytaiteen ideologioiden mukaisten
talvitaide tapahtumien toteuttamiseen on

Kuva 3. Kiinalaista jäärakentamista ICIUM – lumen ja jään ihmemaassa Levillä, Kittilässä. Valokuva Timo Jokela. *Chinese ice construction in ICIUM, in Levi, Kittilä. Photo by Timo Jokela.*

otettu askeleita muun muassa Luulajan *Winter Biennial* -tapahtumassa Ruotsissa, jossa on tarjottu taiteilijoille suunnittelun lähtökohdiksi muun muassa monipuolisia moduloitavia muottijärjestelmiä ja suosittu kokeilevia veistotaiteen traditiosta irtaantuvia työskentelymuotoja (Eriksson 2006). Monet ympäristötaiteilijat ovat käyttäneet teoksissaan talven elementtien, kuten jään, lumen ja pakkasen kiertokulkua, niin sanottua virtaa siten, että lumi ja jää säilyttävät oman luonteensa. Teokset eivät näin ollen jäljittele marmoria tai muita koristeveiston, veistotaiteen tai arkkitehtuurin materiaaleja ja niiden muotokielten traditioita. Myös monitieteinen lähestymistapa on tuonut uutta sisältöä luontoon ja rakennettuihin ympäristöihin sijoitettavaan talvitaiteeseen. Tällaisia taiteen ja tieteen välisiä yhteistyöhankkeita edustavat esimerkiksi globaaleihin kysymyksiin keskittyvä *Burning Ice* -tapahtuma (Buckland 2006) sekä lappilaiseen identiteettiin ja kulttuuriin

liittyvä oma yhteisölähtöinen taiteellinen toimintani lumen ja jään kanssa (Jokela 2008).

Paikkasidonnaisuus ja kehollinen yhteisöllisyys

Ympäristötaide pyrkii luonnostaan olosuhdeosaamiseen. Paikkasidonnainen taide (*place specific art*) on määritelmä, joka kuvaa taiteilijoiden pyrkimyksiä ottaa teosten sijoituspaikka osaksi taiteen materiaalista olemusta ja sen kertovaa sisältöä. Monia ympäristötaiteilijoita yhdistääkin kiinnostus paikan kokemiseen. Omassa taiteessani yhteisöllinen ympäristötaide limittyy usein paikkakasvatuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja päämääriin. (Jokela 2008; Jokela & Hiltunen 2014.) Vaikka teosten sijoituspaikat mielletään perinteisesti osaksi luontoa, ovat ne luonnon lisäksi myös osa ihmisen fenomenalista ja kulttuurisesti rakennettua elämismailmaa (Kuva 4).

Pohjoisessa ihmisiä on yhdistänyt maise-

maan tehtävät työt ja toiminnot. Talviset ympäristötaideteokseni syntyvät fyysisen työn tuloksena, minkä takia liitän työhöni filosofi Maurice Merleau-Pontyn (1962) esittämiä fenomenologis-eksistentiaalisia ajatuksia, joissa ruumiillinen oleminen maisemassa on ajattelun alkuehto. Taiteen parissa tehtävä ruumiillinen työ muuttuu eräänlaiseksi meditaatioksi, jossa kehon toiminta avaa tien aistimuksille, ympäristön virralle tajuntaan. Tämä vapauttaa luovaa potentiaalia, synnyttää esteettistä kokemusta ja saa kehon ja mielen yhteyden palautumaan kokemusta rikastuttavalla tavalla. Teosteni toteutukseen osallistuville työ tarjoaa myös tutun kehollisen kanavan tulla mukaan taideprosessiin, joka voi muutoin olla vieras. Pohjoisen luontosuhteen ja Merleau-Pontyn ajattelun yhteys on mielenkiintoinen: luonto on meitä ympäröivä elementti, mutta sisältää myös meidät itsemme. Luonto ei siis ole vain materiaali, jota hyödynnämme ja josta kulttuuri ja inhimillinen kehittyvät, vaan myös lävitsemme aineina ja kokemuksina virtaava olemisen perusprinsippi. Luonto liittyy meidät itsemme samaan virtaan, jota manipuloimme teoillamme. Talvisten teosten kohdalla manipulointi on väliaikaista, sillä taideteos palaa lopulta takaisin luonnon virtaan, mutta samalla se on muuttanut tekijänsä ja mukanaolijoidensa

käsityksen tuosta virrasta.

Ympäristösuhde ei ole pelkkä yksilön fenomenologinen kokemus edes yksilölliseen luovuuteen liitetystä taiteesta. Ympäristö- ja yhteisötaiteen tekijältä vaaditaan orientoitumista myös paikan historiaan, sen kertomiin tarinoihin ja muiden käyttäjien sille antamiin merkityksiin. Ympäristötaiteella on myös sosiaalisia ulottuvuuksia ja pyrkimyksiä, ja se kiinnittyy julkiseen tilaan, joka pohjoisessa on usein osa luonnon ja rakennetun ympäristön muutoksessa olevaa välitilaa. Pikkukaupunkien, maaseudun ja kylien elinkeinorakenteet eivät ole enää yhtenäisiä, ja yhteisöt ovat muutoksessa. Esimerkiksi perinteisten luontaiselinkeinojen, luonnonresurssien teollisen hyödyntämisen ja matkailun rinnakkaiselo, vuorovaikutus ja yhteensulautuminen mahdollistavat monin paikoin kylien elinvoimaisuuden, mutta aiheuttavat toisaalta myös ristiriitoja. Ympäristössä oleviin teoksiin projisoituvat myös esteettiset, eettiset ja taloudelliset käsitykset, arvot sekä odotukset. Luonto ei ole pelkkä erämaa, vaan se on osa pohjoista identiteettiä ja nykyistä globalisoituvaa elinkeinoelämää. Taide tarjoaa välineitä ristiriitaistenkin käsitysten esittämiseen, kadotetun rekonstruointiin ja tulevan visualisointiin.

Taiteiden tiedekunnassa kehittämämme

Kuva 4. Mirja Hiltusen ohjaaman Tulikettu -tapahtuman yhteisöllistä talvitaidetta Utsjoella. Valokuva Mirja Hiltunen. *Winter art in the Tulikettu show in Utsjoki. Photo by Mirja Hiltunen.*

taideperustaisen toimintatutkimuksen menetelmin on toteutettu useita paikkasidonniaisia taideprojekteja ja talvitapahtumia, jotka ovat parhaimmillaan avoimia ja innovoivia tilaisuuksia, joissa etsitään uusia ilmaisutapoja, sisältöjä ja vuorovaikutuskeinoja. Soveltavan kuvataiteen ja yhteisöllisen ja paikkasidonniaisen ympäristötaiteen edustajana koen, että talvitaiteessa on tavoitteena kehittää toimintamuotoja, joissa etsitään yhteisöllisen toiminnan keinoin asukkaiden omia vahvuuksia sekä tuetaan identiteetin säilymistä ja rakentumista. Pohjoisten yhteisöjen suhde omaan talviseen ympäristöönsä on tässä keskeisessä asemassa, ja siksi talvitaide on luonnollinen ja kätevä työskentelytapa sosiaalisin päämääriin tähtäävissä projekteissa. Kartoittamalla ja analysoimalla kylien visuaalista ilmettä, elinkeinoja, perinteitä ja tarinoita olemme pyrkineet luomaan taidetapahtumia, jotka aktivoivat ihmisiä ja kokonaisia kyliä. Näille projekteille on ollut leimallista myös eri-ikäisten ihmisten yhteen saattaminen ja paikkojen historian ja elinkeinojen merkityksen ymmärtäminen, välittäminen ja uudistaminen taiteen keinoin. Näitä prosesseja voidaan nimittää paikkakasvatukseksi (kts. Gruenewald 2003; Jokela & Hiltunen 2014). Paikkasidonniaisen talvitaiteen hyvinvointia lisääviä yhteisötaiteellisia menetelmiä on kehitetty taidekasvatuksen piireissä useissa monialaisissa hankkeissa (Jokela 2007a; 2008b; Hiltunen 2009).

Haasteet ovat myös koulutuksellisia, sillä kaupunkiympäristöissä ja rakennetuissa matkailuympäristöissä paikkasidonniaisen talvitaiteen toteutus edellyttää taitelijoilta ja tapahtumien tekijöiltä myös ympäristö- ja kaupunkisuunnittelun osaamista ja suunnittelu lähenee usein jossain määrin myös maisema-arkkitehtuuria. Talviympäristöjen toteutuksen suunnittelutaitojen kehittäminen onkin alan yksi keskeisimmistä haasteista, mikä kävi selväksi esimerkiksi ICIUM- ja The Snow Show -tapahtumissa. Totesimme tuol-

loin vuorovaikutteisten ja yhteistoiminnallisten suunnittelu- ja muotoilumenetelmien puuttuvan sekä aasialaiseen käsityötraditioon tukeutuvasta ICIUM-tapahtumasta että huipputaiteilijoiden ja arkkitehtien henkilökohtaiseen luovuuteen vannovasta The Snow Show -tapahtumasta. Vuorovaikutteiset ja yhteistoiminnalliset suunnittelumenetelmät olivat kehittymässä osallistavan taiteen ja taidekasvatuksen piireissä, mutta osaaminen ei siirtynyt vielä elinkeinoelämä- eikä kulttuuriveitoisille toimintasektoreille.

Talvitaide käyttötarkoituksellisina tiloina ja arkkitehtuurina

Japanin ja Kiinan talvifestivaalit (mm. Sapporo ja Harbin), joissa on maailman suurimmat lumi- ja jäärakentamiskohteet, olivat olleet esikuvina kun Lapissa herättiin tavoittelemaan vakiintuneita lumi- ja jääveistotapahtumia suurempia tapahtumia. Kiinalaisten ja japanilaisten talvitapahtumien massiiviset lumirakennukset eivät ole arkkitehtuuria. Tiloja ei toisin sanoen rakenneta käyttötarkoitusta varten, eikä rakentamisessa ole taiteen luovaa aspektia. The Snow Show -talvitaidetapahtuman tarjoama luova ulottuvuus oli täysi vastakohta kiinalaisten perinteiselle toimintatavalle ICIUM:ssa. Kuraattori Lance Fungin ajankohtaisena ja haastavana tavoitteena oli herättää lumi- ja jäärakentamisen avulla uutta luovaa dialogia nykytaiteen ja arkkitehtuurin välille, ja se on sitä edelleen (Fung 2004). Tapahtuman anti oli tavoitteiden osalta monelle lumiarkkitehtuurin innovaatioita ja uutta ilmaisua odottaneelle pettymys. Haastateltuani muutamia tapahtumaan osallistuneita taitelijoita ja arkkitehtejä ilmeni, että he eivät olleet saaneet etukäteen tietoa Lapissa jo olemassa olevasta lumirakentamisen tietotaidosta, teknisistä mahdollisuuksista ja käytetyistä suunnittelumenetelmistä. Näin ollen heidän suunnitteluprosessilleen ei ollut kunnollista teknistä perustaa. Tosiasiassa

tapahtuma tuotti vain muutamia teoksia, joita voidaan pitää arkkitehtuurina siinä merkityksessä, että niissä oli käytettävissä olevia tiloja. Tällaisia olivat ainoastaan Tadeo Andon ja Arata Isozakin teokset, kun taas muun muassa Zaha Hadidin jää- ja lumiteosta voidaan pitää ennemminkin massiivisena veistoksena (Fung 2006; Jokela 2007b). Teosten toiminnallisuus ja käyttötarkoitus loisti poissaolollaan, ja niiden muotoilun lähtökohtana ei ollut käyttötarkoitus vaan näyttävyyys.

Arkkitehti Matti K. Mäkinen (2004, 143) arvioi teosten arkkitehtuurisia ulottuvuuksia The Snow Show -koulutusprojektin loppuseminaarissa: ”Pyöristän pohdintani arvioon, että suhde arkkitehtuuriin voi olla merkittävä linjanveto talvitaiteen tulevaisuudessa. Seuraavalta haasteelta vaikuttaa elämän ja yhdyskunnan osaksi tuleminen, kuten Kemin Lumilinnoissa on osittain tehty. Niihin on kuitenkin liittynyt kitschiä riittävien pääsylipputulosten varmistamiseksi. Lumirakennushankkeissa on nojattu nostalgian vetovoimaan: koottu talvisista tykötarpeista ritariinnoja torneineen tai vedottu tunne-elämän syvempään sektoriin lumikirkolla ja -vihkipappeilla.” Mäkinen (2004, 143) jatkaa lumen ja jään arkkitehtuuristen mahdollisuuksien pohdintaa: ”The Snow Show osoittaa, kuinka vaikeaa talvitaiteessa on irtautua kahdesta arkkityypistä. Lumiukkoajattelu poikii jää- tai lumiveistoksia. Lumilinna taas antaa esikuvan talvitaiteen arkkitehtuurille.”

The Snow Show’n ongelmana oli sama kuin kiinalaisten ICIUM-tapahtumassa. Taide ja arkkitehtuuri nähtiin molemmissa tapahtumissa huipputaiteilijoiden ja arkkitehtien institutionaalisenä toimintana, jossa vuorovaikutuksellinen suunnittelu ympäristön muiden toimijoiden kanssa oli vähäisessä tai olemattomassa roolissa. Nykyaikaisen osallistavien taidemuotojen tai muotoiluaajattelun vuorovaikutusta korostava luova aspekti puuttui kokonaan tai sen rooli oli hyvin vähäinen. Professori Jarkko Saarisen (2004, 157) arvio

The Snow Show -talvitaide tapahtumasta tuo esiin puutteita, joihin olisi voitu löytää ratkaisut palvelumuotoilun avulla: ”Kaupunkiympäristöissä järjestettävien tapahtumien matkailullisen kehittämisen kannalta on tärkeää pyrkiä pidentämään niiden ajallista kestoja; luoda erityisiä nimettyjä, rajattuja ja merkityksellistettyjä tapahtuma-aikoja. Tämä vaatii luonnollisesti mittavampia investointeja kuin yksittäisten lyhyiden tapahtumien järjestäminen. Taloudelliset panostukset saattavat herättää paikallisesti kritiikkiä – etenkin jos tapahtumat hahmottuvat vain ulkopaikkakuntalaisia palveleviksi kokonaisuuksiksi. Tämä oli eräs The Snow Show -talvitapahtuman heikkouksista. The Snow Show hahmotui paikallisesti kansainvälisenä ja ’korkeataiteellisenä’ kokonaisuutena, joka oli suunnattu etupäässä palvelemaan yli paikallisia ja monin osin ’tuntemattomia’ tavoitteita. Tästä huolimatta The Snow Show ei kuitenkaan toiminut varsinaisena matkailutapahtumana.”

Matkailun kehittämisen näkökulmasta talvitaide tapahtumia ja niiden suunnittelua ei tulisi tarkastella erillisenä muusta palvelutarjonnasta tai matkailullisesta profiilista ja rakenteesta. Tapahtumat tulisi kytkeä osaksi alueen muita matkailutuotteita sekä asukkaiden virkistysympäristöä ja vapaa-aikaa. Tämä vaatii aivan erityistä panostusta yhteistyön suunnitteluun.

The Snow Show -koulutushanke arvioitiin Opetusministeriön puolesta yhdeksi kuudesta rahoituskauden mallihankkeista. Rovaniemellä ja Kemissä toteutetun The Snow Show -taide tapahtuman yhteydessä tuotettiin runsaasti uutta osaamista lumi- ja jäärakentamisessa. Tästä huolimatta taide tapahtuman huonosti hoidettuun talouteen liittyvä negatiivinen julkisuus vaikeutti pitkään tämän syntyneen tietotaidon leviämistä ja hyödyntämistä (Jokela 2004; 2007b). The Snow Show -taide tapahtuma kuitenkin osoitti, että taide- ja arkkitehtuurimaailma on kiinnostunut lumen ja jään eksperimentaalisista

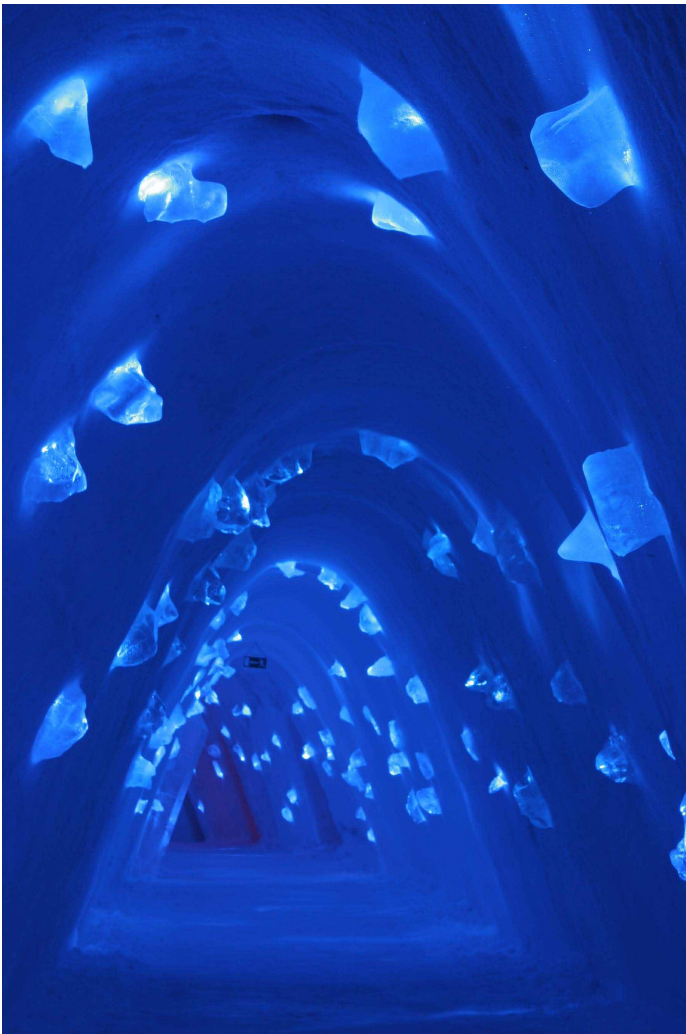
mahdollisuuksista. Kansainvälisesti tunnettuja taiteilijoita, muotoilijoita ja arkkitehteja on jatkossakin saatavilla suunnittelijoiksi yhteissuunnitteluihin. Tapahtumassa herätetty kiinnostus jäi hyödyntämättä vuosikausiksi, ja koristeveistäjät ja insinöörirakentaminen vaikiinnuttivat asemansa lumihotelleissa.

Arktista muotoilua talvitaiteeseen

Yksi syy The Snow Show'n luovan annin hyödyntämättä jäämiseen oli, että alan yritysten käyttöön oli jo vakiintunut tietty rationaalinen ja käyttötarkoitukseen pyrkivä lumirakentamisen tekniikka. Yrityksissä ei

juurikaan toiminut taiteilijoita ja muotoilijoita. Suomessa ja Ruotsissa oli yhtäaikaaisesti huomattu lumi- ja jäärakentamisen mahdollisuudet matkailun edistämiseksi – matkailijat pysäytettiin nyt syömään, nukkumaan, juomaan, katsomaan ja maksamaan elämyksistä ja palveluista. Tämän myötä syntyi muun muassa lumisia hotelleita, majoitustiloja, hääsviittejä, kappeleita, ravintoloita, baareja, näyttämöitä, katsomoita ja saunoja. Toisin sanoen alettiin suunnitella ja toteuttaa tiloja, joilla oli todellinen käyttötarkoitus.

Käyttötarve johti lumirakentamisen menetelmien tekniseen kehittämiseen ja edisti ripeästi holvi- ja kupoliteknikoiden kehittä-

Kuva 5. Holveja ja jäävalaisimia Lainion Lumikylässä. Valokuva Timo Jokela. *Archs and ice lights in the Snow Village at Lainio. Photo by Timo Jokela.*

tämistä ja käyttöönottoa (Kuva 5). Paineilmamuoteilla toteuttaville kupoleille ja liukumuoteilla tehtävien holvien profiileille kehitettiin myös lujuuslaskentamallit, joiden avulla voidaan todentaa rakenteiden turvallisuus (Suomen rakennusinsinöörien liitto RIL 2001, Ryytänen). Tätä kehitystä voidaan pitää todellisenä teknisenä innovaationa lumirakentamisen alalla. Nopeasti vakiintunut tekniikka tuotti yhdenmukaisia ratkaisuja, jotka pienensivät rakentamiskustannuksia, mutta ne myös valitettavasti vähensivät lumirakennuskohteiden ainutlaatuisuusarvoa ja houkuttelevuutta.

Tähän haasteeseen pyrittiin vastamaan Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan muotoilu- ja taideosaamisen, Lapin ammattikorkeakoulun kylmätekniikan ja rakennustekniikan tutkimuksen sekä alan yritysten välisellä yhteistyöllä ESR-rahoitteisessa *Lapland Snow Design* -hankkeessa (LSD) vuosina 2012-2014. Hanke kokosi yhteen klusterityyppisesti osaajia ja asiantuntijoita, jotka haastettiin yhdessä suunnittelemaan, toteuttamaan ja markkinoimaan aikaisempaa kilpailukykyisempiä talvitaiteen ja -muotoilun sekä lumi- ja jäärakentamisen tuotteita ja palveluita. Tähän pyrittiin hyödyntämällä

taideperustaisen toimintatutkimuksen hengessä käyttäjälähtöisen suunnittelun, palvelumuotoilun ja ympäristö- ja yhteisötaiteen työskentelytapoja kohteiden suunnittelussa. LSD-hankkeen käynnistämisen ajankohta osui yksiin arktisen muotoilun lanseerauksen kanssa. Lapin yliopisto Euroopan Unionin pohjoisimpana yliopistona ja taiteiden tiedekunta maailman pohjoisimpana täyden mittapuun taiteiden tiedekuntana on profiloitumassa yhdessä Rovaniemen kaupungin kanssa arktisen muotoilun ja taiteen osaamiskeskittymäksi. Tiedekunnassa kehitetylle arktiselle muotoilulle ja soveltavalle taiteelle (mm. ympäristö- ja yhteisötaide ja taidekasvatus) on tyypillistä luonnonvarojen ja kestävän kehityksen huomioiminen, alkuperäiskansojen tiedon ja kulttuurin kunnioitus ja monialainen tutkimus, joka hyödyntää tieteen ja taiteen vuorovaikutusta. Arktinen muotoilu ja taide pyrkivät tutkimustoiminnan ja koulutuksen avulla kehittämään pohjoiselle ja arktiselle alueelle soveltuvan luovan työn ja yrittäjyyden muotoja, ja tämän avulla tukemaan alueen innovaatiotoimintaa ja kilpailukykyä. Erityisen tärkeää tämä on elämysteollisuuden ja matkailun alueilla (Kuva 6). (Jokela ym. 2014; Miettinen 2012.)

Kuva 6. Lapland Snow Design hankkeessa toteutettu Arktisen muotoiluviikon tapahtumaympäristö. Valokuva Antti-Jussi Yliharju. *Ice installation in the Snow Show in Rovaniemi. Photo by Antti-Jussi Yliharju.*

Arktisen muotoilun kansainvälistymistä vahvistaa se, että tiedekunta koordinoi myös Arktisen yliopiston piirissä toimivaa 28 taide- ja muotoilukorkeakoulun *Arctic Sustainable Art and Design* -verkostoa. Verkosto tarjoaa oivan foorumin kehittää talvitaiteen ja -muotoilun eri aspekteja tutkimuksellisesti muotoiluajattelun osalta. Verkoston tavoitteena on lisätä sosiaalista ja kulttuurista hyvinvointia ja taloudellista kilpailukykyä arktisilla alueilla, sekä yhdistää ja hyödyntää taiteen, tieteen ja muotoilun keinoja syrjäseutujen ja harvaan asuttujen alueiden monimuotoisten ongelmien ratkaisemisessa. Arktisen taiteen ja muotoilun tutkimusteemat edellyttävät osallistavien, käyttäjä- ja yhteisökeskeisten sekä ketterien suunnittelu- ja tutkimusmenetelmien kehittämistä sekä uusia teknologiaratkaisuja. (Jokela & Coutts 2014.)

Ketterää ja käyttäjälähtöistä suunnittelua

The Snow Show toimi aikanaan hyvänä pilotina, joka samalla osoitti, että Rovaniemen ja Kemian kaltaisissa pikkukaupungeissa on mahdollista järjestää suuri kansainvälinen talvitaiteen tapahtuma. Tapahtuman myötä myös monet lumihotellit, kuten myös Kemian LumiLinna, ovat vakiinnuttaneet toimintansa matkailusektorilla. Lapland Snow Design -hanke ei kuitenkaan pyrkinyt The Snow Show'n tai Kemian LumiLinnan kaltaisiin megaluokan kokonaisuuksien suunnitteluun. LSD:ssä oli ajankohtaisempaa vastata muotoilun ja taiteen menetelmin linnojen ja hotellien suunnittelun sijasta yhä monimuotoisemmiksi muuttuviin tarpeisiin arktisen muotoiluajattelun osalta. Muotoiluosaamiselle on suuri tarve, sillä useimmat toimijat lumi- ja jäärakentamisen alalla ovat itseoppineita tai heidän taustansa on teknisessä rakentamisessa. Alan toiminnan viitekehys on kuitenkin elämishakuinen matkailu, ja tällöin talvisten ympäristöjen toiminnallinen, palveluihin liittyvä ja esteettis-visuaalinen suunnittelu on teknistä osaa-

mista tärkeämpiä laatua varmistava tekijä.

Hankkeen toimijoilla oli jo aikaisemmasta yhteistyöstä rohkaisevia kokemuksia. *Winter Conversation: Rovaniemi – Harbin* -tapahtumassa joulukuussa 2007 etsittiin mahdollisuutta rakentaa talvista aktiviteettiympäristöä Rovaniemen matkailutarjonnan tueksi kaupungin keskustaan. Tulos oli sekä toteutuksen että käytettävyyden näkökulmasta varsin onnistunut, ja se rohkaisi kehittämään edelleen yritysten ja koulutusorganisaatioiden yhteistyötä. Toinen hyvä esimerkki on Pohjois-Norjassa matkailuyrittäjille ja ammattikoululle toteutettu talvitaiteen koulutustapahtuma *Ice and Snow*. Koulutuksen tuotteena syntyneessä lumira-kentämisessä yhdistettiin muotoilun menetelmiä paikkasidonnaiseen talvitaiteeseen, ja juuri tämä yhteistyö avasi erälle kouluttajana mukana olleelle lumialan yritykselle vientimahdollisuuksia. Koulutus toimi siis myös markkinointivälineenä, ja sen seurauksena tämä kyseinen yritys on toteuttanut lumirakennuksia Norjassa, Kanadassa ja Venäjällä. (Ks. Jokela 2014b.)

Lapland Snow Design -hankkeessa pyrittiin kehittämään ketteriä suunnittelutapoja, toimintakonsepteja ja kohteiden toteuttamistapoja. Hankkeessa paneuduttiin erityisesti tilaaja- ja käyttäjäkeskeiseen suunnitteluun, jonka lähtökohtana usein ovat erittäin monimuotoiset toiveet ja tarpeet sekä niiden jalostaminen taiteen ja muotoilun avulla toimiviksi ja samalla myös esteettisesti laadukkaiksi kokonaisuuksiksi. Suunnittelussa edetään tällöin yhdessä eri toimijoiden kanssa käyttökotekstin määrittelystä ja erilaisten suunnitteluratkaisuiden tuottamisesta ja esittämisestä jatkokehittämävaiheeseen. Tällainen muotoiluosaaminen on aikaisemmin ollut vähäistä lumi- ja jäärakentamisen alalla.

LSD-hanketta suunniteltaessa oli myös selvää, että uuden polven audiovisuaalisen median mahdollisuudet talvitaiteessa, lumi- ja jäärakentamisessa, tilojen tunnelman luomisessa ja viestinnässä ovat lähes hyödyntämättä,

eikä niitä juurikaan tunnisteta. Tämän takia pyrimme yhdistämään digitaalisen audiovisuaalisen ilmaisun lumi- ja jäärakentamiseen ja talvitaiteeseen (mm. elokuva-, video- ja äänitaide, liike- ja hämätunnistimet). Tutkimme myös audiovisuaalisen median ja valaistuksen mahdollisuuksia tilaa rakentavina ja rajaavina elementteinä, kuten heijastuspintoina ja akustisina ilmiöinä. Valaisuun erikoistuneiden yritysten ja media-alan osaajien kanssa pyrittiin myös kehittämään teknisiä ja esteettis-visuaalisia innovaatioita ja tuotantotapoja elämyksellisten ja informatiivisten talviympäristöjen toteutukselle. Valaisutekniikan kehittämisen myötä myös ekologinen ja taloudellinen kestävyys lisääntyi.

Hankkeessa keskityttiin Lapin ammatikorkeakoulun johdolla lumirakennuskohteiden turvallisuuden ja kustannustehokkuuden parantamiseen, lumen, jään ja sohjon ominaisuuksien ja rakenteiden tutkimukseen sekä lumi- ja jäärakennuksen turvallisten ja taloudellisten käytäntöjen sekä uusien innovaatioiden käyttöönottoon. Työn tuloksena syntyi tutkimukseen perustuvat ja rakentamista ohjaavat sekä säätelevät turvallisuusohjeistukset. Samalla kehitettiin myös kyseisten ohjeistusten käyttöönottokoulutusta. Tämän tutkitustiedon pohjalta talvitaide- ja -muotoilua voidaan käyttää paljon monipuolisemmin ja mittavammin. (Rynänen 2014.)

Lapland Snow Design -hankkeessa etsittiin tehokasta ja laatua varmistavaa työnjakoa myös koulutusorganisaatioiden ja yrittäjien välille. Hankkeessa kehitettiin toimijoiden yhteistyötä sekä tilaaja- ja käyttäjälähtöisiä suunnittelunmalleja tilanteisiin, joissa kohteiden tapahtumallisuus ja toiminnollisuus rikkovat lumihotellien ja ravintoloiden konventioita. Monimuotoisia ja haasteellisia suunnittelukohteita olivat muun muassa World Design Capital 2012 Helsinki–Rovaniemi Snowroom, Design Week 2013, Arctic Design Week 2014 ja Dubain lasketteluhallin lumirakennussuunnitelma (kts. Jokela ym. 2014; Yliharju 2014).

Hankkeen kehitystyön myötä koulutusorganisaatiot kykenevät tutkimukseen perustuvalla koulutuksellaan tukemaan talvitaiteen sekä lumi- ja jäärakentamisen käyttöönottoa ja kehittämistä. Näissä kehittämishankkeissa on käynyt selväksi, että koulutus kannattaa liittää osaksi yritysten konkreettista työtä rakentamiskohteissa.

Seuraava askel – Vihreä talvi

Tarkasteltaessa talvitaiteen sekä lumi- ja jäärakentamisen kehittämistä, esiin nousee useita kysymyksiä ja tulevaisuuden haasteita. Lumi ja jää ovat luonnon kiertokulkuun perustuvia uusiutuvia luonnonvaroja ja talven esteettisyys ja elämyksellisyys voidaan ymmärtää arvokkaana aineettomana luonnonvarana. Arktisen muotoilun kontekstissa talvitaide hyödyntää näitä luonnonvaroja älykkäästi. Kehittämistutkimuksen parissa luotuja uusia toimintamalleja on kuitenkin hyödynnetty rajoittuneesti, sillä ne ovat jääneet vain harvojen matkailuyrittäjien käyttöön, ja silloinkin niitä on sovellettu lähinnä vain vakiintuneisiin matkailupalveluiden muotoihin kuten hotelleihin, ravintoloihin, baareihin ja kappeleihin. Toiminnan kytkökset paikalliskulttuuriin ovat ohuita, eivätkä ne ole osoittaneet vahvistumisen merkkejä. Tilannetta tulee siis tarkastella laajemmin luonto- ja kulttuurimatkailun kehitystrendien kontekstissa.

Suomen itsenäisyyden juhlarahaston, Sitran, tutkimuksissa on osoitettu, että luonnon hyödyntämisen jalostusarvo kasvaa, kun biomassoihin perustuvista ratkaisuksista siirrytään luontoa hyödyntävien palveluiden, elämysten ja merkitysten vaihdantaan (Särkkä, Kontinen & Sjöstedt 2013). Mielestäni tämä pätee myös talven luonnonvarojen hyödyntämiseen. Tänä päivänä puhutaan vihreästä taloudesta ja vihreästä hyvinvoinnista, joissa innovaatiot muodostuvat luonnosta, palvelusta ja teknologiasta. LSD-hankkeessa tämän kolmikannan kehittäminen olikin keskiössä,

mutta työ on vasta alussa.

Vehmaston (2014) mukaan vihreän talouden ja hyvinvoinnin perustana on myös käsitys siitä, että ihmiset haluavat entistä enemmän olla mukana vaikuttamassa ympäristönsä viihtyisyyteen, laatuun ja mielekkyyteen. Lapin yliopiston hankkeissa on osoitettu, että talvitaiteen yhteisöllisiä työtapoja voidaan tuoda niin kaupunkien, kylien, koulujen kuin matkailuympäristöjen hyvinvoinnin kehittämiseen. Alalla tehtävä taiteellinen toiminta jää usein vapaaehtoistyöksi, ja ongelma johtuu siitä, että tätä kehittyvää soveltavan taiteen alaa ei arvosteta kulttuurialalla, minkä takia sen on vaikea saada kulttuurialojen rahoitusta. Elinkeinoelämä ei puolestaan tunnista uusien luovien alojen toimintatapoja. Vuosien saatossa konseptoiduista ja pilotoiduista monialaisista ja sektoreiden välisistä tapahtumista ei yksikään ole vakiinnuttanut asemaansa – aika ei ole ollut vielä valmis.

Heikkilä & Kirveennummi (2013) painottavat, että tulevaisuudessa uusia luontolähtöisiä hyvinvointipalveluita ja tuotteita syntyy sosiaalisten ja teknologisten innovaatioiden rajapinnalla. Ilmiö on havaittavissa jo nyt monilla toimialoilla, ja meneillään olevat muutokset toimintaympäristössä vahvistavat tätä kehitystä. Vihreän hyvinvoinnin innovaatioita on kehittymässä ainakin vihreän terveyden (*Green Health*), vihreän viihtymisen (*Green Entertainment*), vihreän rakentamisen (*Green Building*) ja vihreän hoivan (*Green Care*) alueille (Vehmaston 2014). Talvi on Lapin alueellisen erityisosaamisen alue, ja voidaan ajatella että vahva suhde talveen tuottaa myös kilpailukyvyn kannalta tärkeitä ominaisuuksia näille nopeasti uudistuville alueille. Arkisen muotoilun näkökulmasta uusien innovaatioiden suunnitteluyhteistyö pelkästään lumirakentajarytysten kesken ei riitä, sillä luonto- ja talvilähtöiset mahdollisuudet syntyvät vain toimialat ylittävistä ratkaisuista. Uutuuden kadotessa rakennettavien lumi- ja jääympäristöjen arvo muodostuu yhä enem-

män aineettomista ominaisuuksista, sekä aineettomien sisältöjen yhdistämisestä fyysisiin ympäristöihin, esteettisiin ja visuaalisiin lisäarvoihin ja palveluihin, joita tuetaan erilaisilla teknologisilla ratkaisuilla. Siten myös esimerkiksi hiljaisuus, maisema ja luonnon psyykkiset ja fysiologiset terveysvaikutukset voivat luoda mahdollisuuksia aivan uudentyyppiselle arktiselle muotoilulle ja taiteelle talven ja hankien parissa.

Tällä hetkellä Lapin yliopistolla on osaa mista edistää talvitaiteen ja lumi- ja jäärakentamisen käyttöönottoa myös matkailun ulkopuolella, kuten koululaitoksissa ja kulttuuri- ja sosiaalisektorilla, ja tämä toteutuu parhaiten toimintatutkimuksellisten kehittämiprojektien avulla. Tällöin tutkimustoiminta voi talvitaiteen ja muotoilun rinnalla kohdistua esimerkiksi alue- ja paikkaidentiteetin vahvistamiseen, psykososiaalisen hyvinvoinnin tukemiseen, syrjäytymisen ehkäisemiseen ja osallistujia voimaannuttavaan ja yhteisöjä vahvistavaan toimintaan. Koulutushankkeissa tulee myös kehittää menetelmiä alueellisen kulttuuriperinnön esille nostamiseen ja visualisointiin talvitaiteen ja -muotoilun avulla. Talvitaide tulisi nähdä koko laajuudessaan ympäristö-, yhteisö- ja kulttuurikasvatuksellisesti orientoituneena toimintana, joka pyrkii vahvistamaan alan osaamista, alueellista kilpailukykyä sekä aineellista ja henkistä hyvinvointia. Tutkimuksilla voidaan selvittää myös talvitaiteen vaikuttavuutta hyvinvoinnin tukemisessa sekä analysoida toteutettujen talvitaidetoimintojen sosiaalista ja kulttuurista kestävyyttä.

Lopuksi

Olen tarkastellut artikkelissani talvea ja lumista maisemaa luonnonvarana. Näkökulmani juuret kasvavat omasta ympäristö- ja yhteisötaiteellisesta toiminnastani pohjoisessa (mielen)maisemassa. Kysymys ei ole paluusta puhtaaseen luontoon tai perinteiden

juurille, vaan enemmänkin kulttuurintutkija Stuart Hallin (1992, 320) esittämästä oivalluksesta, että kaikki uudet kulttuurin diskurssit sijaitsevat aina jossakin, ja että ne aina tulevat paikoista: ”Ne tulevat joltakin alueelta, jostakin historiasta, jostakin kielestä, jostakin kulttuuriperinteestä; ne saavat näistä hahmonsaa.” Uskon näin olevan myös omassa pohjoisessa ympäristötaiteessani. Talvi on tarjonnut sille puitteet ja materiaalit. Taidemaailman lisäksi olen tuonut talvitaiteen osaksi alueen kehittämistä ja hyvinvoinnin tukemista.

Käsityksiäni talvitaiteen mahdollisuuksista ovat syventäneet ja laajentaneet koulutus-, kehittämis- ja tutkimushankkeet, joiden keskeisinä toimijoina ovat olleet Lapin yliopiston taiteiden tiedekunta ja Lapin ammattikorkeakoulu sekä joukko alan yrityksiä. Hankkeissa on kehitetty lumi- ja jäärakentamista ja niiden tuotantotehokkuutta ja turvallisuutta, talvitaiteen ja -muotoilun menetelmiä sekä alan tapahtumien suunnittelu- ja toteutustapoja. Kehitetyissä menetelmissä yhdistyvät käytäjälähtöisen suunnittelun, palvelumuotoilun ja yhteisö- ja ympäristötaiteen osallistavat näkemykset, valaistuksen ja median ilmaisulliset aspektit, rakentamisen tekninen kehittämis tutkimus sekä sisältöjä ja merkityksiä pohtiva humanistinen traditio. Teknisten innovaatioiden käyttöönoton ja rakentamisen turvallisuuden ja taloudellisuuden rinnalle on noussut tärkeäksi talven, lumen ja jään mahdollisuuksien tarkastelu ekologisesti, kulttuurisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti vastuullisessa elämysteollisuuden ja matkailun sisältötuotannossa. Lumen ja jään uusiutuvat ja talvisen ympäristön aineettomat luonnonvarat ovat mahdollisuus, jota tulee kehittää yhtäaikaaisesti palveluiden tilallisiin ja teknisiin ratkaisuihin, esteettis-visuaaliseen laatuun ja merkityksiin, yritystoiminnan muotoon, kumppanuuksien järjestämiseen ja asiakkaiden osallistumistapoihin, mutta myös viestintään ja markkinointiin liittyen pohjoisen kulttuurin omaleimaisuutta unohtamatta.

Kirjallisuus

Buckland, D., et.al. 2006. *Burning Ice – Art and Climate change*. Cape Farewell.

Edelheim, J. 2014. *Snow Design, Tourism, Hospitality and Events (TH&E) and Servicescape Thinking*. Teoksessa: Härkönen, E., Jokela, T. ja Yliharju, A.-J. (toim.), *Snow Design in Lapland – Initiating Cooperation*. Rovaniemi, Rovaniemen painatuskeskus, 102–111.

Eriksson, J. (toim.) 2006. *Kreativitetens gränslösa smide*. LICA, Luleå International Centre of Art: Luleå.

Fung, L. 2004. *The Snow Show*. London: Thames & Hudson.

Hall, S. 1992. *Kulttuurin ja politiikan murroksia*. Tampere, Vastapaino.

Grace, S.E. 2001. *Canada and the idea of North*. Quebec: McGill-Queen’s University Press.

Gruenewald, D. A. 2003. *The best of both worlds. A critical pedagogy of place*. *Education Researcher*, 32 (A), 3–12.

Heikkilä, K. & Kirveennummi, A. 2013. *Tulevaisuuskuvia luontokokemusten hyödyntämisestä – luonnosta hyvinvointia, palveluja ja liiketoimintaa*. *Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Tutu e-julkaisuja 4/2013*.

Hiltunen, M. 2009. *Yhteisöllinen taidekasvatus. Performatiivisesti pohjoisen sosio-kulttuurisissa ympäristöissä*, *Acta Universitatis Lapponiensis 160*, Rovaniemi, Lapin yliopistokustannus. Saatavana elektronisena: <http://www.ulapland.fi/?Depid=28914>.

Huhmarniemi, M., Jokela, T. & Vuorjoki, S. (toim.) 2003a. *Talven taidetta. Puheenvuoroja talven kulttuurista, talvitaiteesta ja lumirakentamisesta / Winter art. Statement on Winter Art and Snow Construction*. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisuja D 6. Rovaniemi, Sevenprint.

Huhmarniemi, M., Jokela, T. & Vuorjoki, S. (toim.) 2003b. *Talven taito. Puheenvuoroja talven kulttuurista, talvitaiteesta ja lumira-*

kentamisesta / Winter Skills. A Guidebook for Snow and Ice Sculpting. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisuja D 7. Rovaniemi, Sevenprint.

Huhmarniemi, M., Jokela, T. & Vuorjoki, S. (toim.) 2004. Talven tuntemus. Puheenvuoroja talvesta ja talvitaiteesta / Sense of Winter. Statements on Winter and Winter and Art. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisuja D 9. Rovaniemi, Sevenprint.

Jokela, T. 2004. Talven show ja jälkiä sulavesissä / The Show of Winter and Traces in the Melting Waters. Teoksessa: Huhmarniemi, M., Jokela, T. ja Vuorjoki, S. (toim.), Talven tuntemus. Puheenvuoroja talvesta ja talvitaiteesta / Sense of Winter. Statements on Winter and Winter and Art. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisuja D 9. Rovaniemi, Sevenprint, 160–165.

Jokela, T. 2007a. Winter Art Project. The International Journal of Art and Design Education 26.3. 2007. 238–250.

Jokela, T. 2007b. Winter Art as an Experience. Teoksessa: Kylänen, M. & Häkkinen, A. (toim.), Arts and Experiences. Articles on Experiences 5. University of Lapland Printing Centre. Rovaniemi, 114–135.

Jokela, T. 2008a. A Wanderer in the Landscape. Teoksessa: Coutts, G. ja Jokela, T. (toim.), Art, Community and Environment: Educational perspectives. Bristol; UK / Chicago, USA, Intellect, s. 3–27.

Jokela, T. 2008b. The Northern Schoolyard as a Forum for Community-Based Art Education and Psychosocial Well-Being. Teoksessa: Ahonen, A., Alerby, E., Johansen, O., Rajala, R., Ryzhkova, I., Sohlman, E. ja Villanen, H. (toim.), Crystals of Schoolchildren's Well-being. Cross-Border Training Material for Promoting Psychosocial Well-Being through School Education. Rovaniemi, Lapland University Press, 161–176.

Jokela, T. 2013. Engaged Art in the North: Aims, Methods, Contexts. Teoksessa: Jokela, T., Coutts, G., Huhmarniemi, M. & Härkönen

E. (toim.), Cool – Applied Visual Arts in the North. Rovaniemi, Erweko, 10–21.

Jokela, T. 2014a. Snow and Ice Design Innovation in Lapland. Teoksessa: Härkönen, E., Jokela, T. ja Yliharju, A.-J. (toim.), Snow Design in Lapland – Initiating Cooperation. Rovaniemi, Rovaniemen painatuskeskus, 12–35.

Jokela, T. 2014b. Place-Specific Snow Design Project. Teoksessa: Härkönen, E., Jokela, T. ja Yliharju, A.-J. (toim.), Snow Design in Lapland – Initiating Cooperation. Rovaniemi, Rovaniemen painatuskeskus, 180–181.

Jokela, T. & Coutts, G. 2014. Preface. Teoksessa: Jokela, T. ja Coutts, E. (toim.), Relate North – Engagement, Art and Representation. Rovaniemi, Lapland University Press, 6–12.

Jokela, T. & Hiltunen, M. 2014. Pohjoiset kylät ja koulupihat taidekasvatuksen paikkoina. Teoksessa: Hyry-Beihammer E., Hiltunen, M. ja Estola, E. (toim.), Paikka ja kasvatust. Rovaniemi, Lapland University Press, 78–106.

Jokela, T., Hiltunen, M. & Härkönen, E. 2015. Art-based Action Research – Participatory Art for the North. International Journal of Education through Art, 11: 3, 433–448.

Jokela, T., Härkönen, E. & Yliharju, A.-J. (toim.) 2014. Snow Design in Lapland – Initiating Cooperation. Rovaniemi: Rovaniemen painatuskeskus.

Komu, H. & Kivelä-Pelkonen, L. 2011. Lumen ja jään matkailussa Suomessa ja muissa maissa. TEM raportteja 10/2011.

Merleau-Ponty, M. 1962. Phenomenology of perception. London, Routledge & Kegan Paul.

Miettinen, S. 2012. Service design, radical innovations and arctic wellbeing. Teoksessa: Tahkokallio, P. (toim.), Arctic Design - Opening the Discussion. Rovaniemi, University of Lapland. Publications of the Faculty of Art and Design of the University of Lapland Series C. Overviews and Discussion 38.

Mäkinen, M.K. 2004. Pesiä lumessa / Nests in Snow. Teoksessa: Huhmarniemi, M., Jokela, T. ja Vuorjoki, S. (toim.), Talven tuntemus. Puheenvuoroja talvesta ja talvitaiteesta / Sense of Winter. Statements on Winter and Winter and Art. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisuja D 9. Rovaniemi, Sevenprint. 136–144.

Saarinen, J. 2004. Talvitapahtumien matkailullinen merkitys: esimerkkinä The Snow Show -talvitaide tapahtuma / The Importance of Winter Events for Tourism: The snow Show Winter Art Event as an Example. Teoksessa: Huhmarniemi, M., Jokela, T. & Vuorjoki, S. (toim.), Talven tuntemus. Puheenvuoroja talvesta ja talvitaiteesta / Sense of Winter. Statements on Winter and Winter and Art. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisuja D 9. Rovaniemi, Sevenprint, 150–159.

Seaburg, C., Paterson, S. 2003. The Ice King: Frederic Tudor and His Circle. Boston: Massachusetts Historical Society.

Siukonen, J. 2004. Väliaikaisen lumous? / The Enchantment of the Temporary?. Teoksessa: Huhmarniemi, M., Jokela, T. & Vuorjoki, S. (toim.), Talven tuntemus. Puheenvuoroja talvesta ja talvitaiteesta / Sense of Winter. Statements on Winter and Winter and Art. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisuja D 9. Rovaniemi, Sevenprint, 132–136.

Suomen rakennusinsinöörien liitto RIL. 2001. Lumirakenteiden suunnittelu ja rakentamisohjeet. RIL.

Ryynänen, K. 2011. Lumi- ja jääraken-

tamisen ohjekirja. Vinkkejä viranomaisille – ohjeita rakentajille. Rovaniemen ammattikorkeakoulun julkaisuja C nro 27. Rovaniemi, University of Applied Sciences.

Ryynänen, K. 2014. Safe Design and Use of Snow and Ice Construction. Teoksessa: Härkönen, E., Jokela, T. ja Yliharju, A.-J. (toim.), Snow Design in Lapland – Initiating Cooperation. Rovaniemi, Rovaniemen painatuskeskus, 114–141.

Särkkä, S., Konttinen, L. & Sjöstedt, T. (toim.) 2013. Luonnonlukutaito – Luo liiketoimintaa vihreästä hyvinvoinnista. Helsinki: Sitra. Saatavana elektronisena: <http://www.sitra.fi/julkaisu/2013/luonnonlukutaito-luoliiketoimintaa-vihreasta-hyvinvoinnista>.

Thoreau, H. D. 2000. Elämää metsässä. Juva: WSOY.

Tyrväinen, L. & Tuulentie, S. (toim.) 2007. Luontomatkailu, metsät ja hyvinvointi. Metlan työraportteja 52. Vantaa: Metsäntutkimuslaitos. Saatavana elektronisena: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2007/mwp052.htm>.

Vehmasto, E. 2014. Green Care – toimintatavan suuntaviivat Suomessa. Jokioinen: MTT. Saatavilla verkossa: <http://www.mtt.fi/mttkasvu/pdf/mttkasvu20.pdf>

Yliharju A.-J. 2014. Lapland Snow Design Project. Teoksessa: Härkönen E., Jokela T. & Yliharju A.-J. (toim.), Snow Design in Lapland – Initiating Cooperation. Rovaniemi, Rovaniemen painatuskeskus, 36–65.

Öhman, S.P. (toim.) 2012. Icehotel. Art & Design. Connecticut, USA: Fawn's Leap Productions.